

شورای عالی حوزه علمیه ی قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران
مدرسه علمیه الزهرا (سلام الله علیها) فریدن

موضوع :

زنان نمونه از منظر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم)

تهیه تنظیم :

مریم احمدی

چکیده

از آن جایی که سیره اخلاقی پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) برای همه مسلمانان جهان به عنوان الگویی کامل مطرح می شود ضرورت دیدیم تا ویژگی های زن نمونه از منظر پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) و زوایای جزئی تری از زندگی پر برکت ایشان را به جامعه انسانی بشناسانیم .

در این تحقیق با استفاده از روش توصیفی مقام و منزلت زن در عصر جاهلیت ، نگاه اسلام به زن و ملاک برتری زن و مرد و صفات زنان نمونه از منظر پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) را بازگو کرده و با استناد بر احادیث و روایات و مستندات تاریخی نحوه برخورد پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) با حضرت خدیجه (علیه السلام) و حضرت فاطمه (علیه السلام) را بیان نموده ایم.

به امید اینکه از آداب و سنن پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) در زندگی شخصی و اجتماعی الگو گرفته و به سوی خوشبختی رهنمون شویم.

مقدمه :

زنده نگهداشتن سنت های پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم) از وظایف مهم هر مسلمان است ضرورت تدوین این پژوهش نیز از این روست که تأکید کنیم شناخت شخصیت زن و بیان موقعیت او در جامعه و حفظ حرمت و ارزش زن از سنت های مطرح شده در اسلام است

تردیدی نیست که زنان در طول تاریخ از شأن و موقعیت لازم برخوردار نبوده و غالباً دچار ستم شده اند ، با رشد روز افزون آگاهی های بشر در سالهای اخیر به تدریج این سوال مطرح شد که زنان چگونه می توانند هر چه بهتر با رعایت کامل قوانین دینی حضور موثر در جامعه داشته باشند

در این راستا می توان گفت دین اسلام ، بویژه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) بیش از همه به احیای شخصیت والای زن همت گماشته و خداوند متعال با آگاهی کامل بهترین راه را برای سعادت و رستگاری زن داده است .

این پژوهش در پنج بخش تنظیم شده است در بخش اول مقام و منزلت زن در عصر جاهلیت ، در بخش دوم مبانی شخصیت زن در اسلام ، بخش سوم صفات زن نمونه در نگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) ، بخش چهارم بازخوانی سنت پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) در برخورد با زنان و در بخش پنجم پوشش و زیبایی از نظر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) مورد توجه قرار گرفته است چرا که حیات جامعه انسانی و اسلامی در گرو احیاء سنت های نبوی است .

به امید روزی که با تحقق رهنمود های پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) خانه های جامعه ما بوستان های پر طراوت معنویت باشد .

۲-۰۱ مقام و منزلت زن در عصر جاهلیت :

فرومایه ترین دیدگاه در طول تاریخ ، دربارهٔ زنان در عصر جاهلیت بود . عرب برای زن نه استقلالی قائل بود و نه حرمت و شرافتی . تنها حرمتی که قائل بود برای خانه و خاندان بود . زنان در عرب ارث نمی برند و چند همسری آن هم بدون حد معینی ، جایز بود . قرائن و شواهد گسترده ای باستناد آیات کریمه واحادیث معتبر موجود است که بی رحمانه ترین رفتار راعرب جاهلی با زنان و دختران داشت .^۱

خداوند در آیاتی اشاره به این حقیقت دارد : « و هنگامی که به یکی از آنان بشارت داده شود که خداوند دختری به تو داده آنچنان از فرط ناراحتی چهره اش تغییر کند که صورتش سیاه و مملو از خشم گردد از قبیله اش متواری شود آیا این ننگ را بر خود بپذیرد یا آن را زنده به گور کند ؟ چه حکم بدی می کردند! »^۲

با توجه به اسناد و مدارک موجود وضع زنان در عربستان از همه نقاط جهان دردناکتر بود و این شاید به خاطر جهل بیشتر و توحش زیادتر مردم آن سرزمین بود .^۳

برخی از پدران عرب هم که اجازه می دادند دخترانشان زنده بماند در مورد ازدواج آن ها به قدری ستم می کردند که مورد انتقاد رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) قرار گرفتند .^۴

اسلام در دیدگاه خود اتمم مردم خهان در افتاد ، و زن را آن طور که هست و بر آن اساسی که آفریده شده ، به جهان معرفی کرد و عقاید و آرائی را که مردم دربارهٔ زن داشتند و رفتاری را که عملاً با زن می کردند ، بی اعتبار نمود و بر همه آنها خط بطلان کشید.^۵

^۱ محمد رضا خلیلی ، جایگاه زن در اسلام و یهودیت ، تهران ، انتشارات دستان ، ۱۳۸۲ ف ص ۳۳ .

^۲ نحل (۱۶) : ۵۹-۵۸ .

^۳ علی قائمی ، حیات زن در اندیشه اسلامی ف تهران ، انتشارات امیری ، پائیز ۱۳۷۳ ، ص ۴۴ .

^۴ فریده مصطفوی ، زن از منظر اسلام ، قم ، موسسه بوستان کتاب ، ۱۳۸۲ ، ص ص ۲۳-۲۱ .

^۵ محمد حسین طباطبایی ، زن در اسلام ، قم ، دفتر نشر آثار علامه طباطبایی ، ۱۳۸۴ ، ص ۴۰ .

۲-۰۲ زنده بگور کردن دختران :

یکی از دردناک ترین پدیده های عصر جاهلیت پدیده «واد» است که اسلام به شدت آن را مورد نکوهش قرار داده است . اولین قبیله ای که عمل زنده به گور کردن دختران را مرتکب شدند ، قبیله بنو تحیم بود . این قبیله در جنگی که با نعمان بن منذر داشتند ، عده ای از دخترانشان به اسارت گرفته شدند ، آنان نیز از شدت خشم تصمیم گرفتند دختران خود را به قتل برسانند و زنده دفن کنند .^۱ به گفته مورخان ، این عادت زشت به دو شکل مختلف صورت می گرفت :

۱- زن در حین وضع حمل بر بالای چاله ای می نشست ، اگر فرزندش دختر بود ، در چاله می انداخت و اگر پسر بود با خوش حالی از او مراقبت می کرد .

۲- وقتی دختر به سن ۶ سالگی می رسید ، مرد از همسرش می خواست که لباس پاکیزه بر تنش کند ، تا بدیدن خویشان برود ، اما او را به صحرا برده ، در چاهی می انداخت و با خاک بدنش را می پوشاند .^۲

مهم ترین دلایل پدیده وئاد عبارتند از :

- ۱- عامل اخلاقی : ناتوانی دختران در جنگ ها و به اسارت گرفتن آن توسط قبایل دیگر.
- ۲- عامل اقتصادی : شبه جزیره عربستان از لحاظ جغرافیایی در منطقه کم رونقی بوده و از این رو فقر شدید بر جامعه آن روز حاکم بود .
- ۳- عامل اجتماعی : وجود جنگ ها و نزاع های پی در پی قبیله ای سبب از بین رفتن مردان می شد و تعادل آماری را به هم می زد .
- ۴- عامل فرهنگی : در این دوران ضعف و ناتوانی طبیعت ثانویه زن محسوب می شد .
- ۵- عامل دینی : گروهی از اعراب بر این باور بودند که دختران مظهر شرو پلیدی و آفریده خدایی غیر از خدایان مردها می باشد .^۳

^۱ محمد حسین طباطبایی ، ص ۳۴ .

^۲ فتحیه فتاحی زاده ، زن در تاریخ و اندیشه اسلامی ، قم ، موسسه بوستان کتاب ، ۱۳۸۷ ، ص ۵۱ .

^۳ همان ، صص ۵۸ - ۵۶ .

۵-۰۱ پوشش و حدود آن از منظر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) :

نیاز اصیل و فطری زنان به خود آرای و تبرج و از سوی دیگر جذابیت جنس زن برای مردان ، موجب شده است رسول اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) به منزله پیام آور دین ، برای حضور مؤثر و فعال زنان در جامعه ، پیشنهاد حضور زن در عرصه های عمومی با رعایت حجاب و پوشش را مطرح نماید ؛ زیرا دین مبین اسلام از سئی مایل است زن در جامعه ، همراه با احترام ، حضور فعال داشته باشد و از سوی دیگر ، در این مسیر ذره ای از ارزش های انسانی او کاسته نشود تدبیر دین برای رسیدن به این مقصد و مقصود والا جز این نیست که در جامعه میان زن و مرد حرینی قایل شود تا با وجود آن ، محیط های مشترک حضور زن و مرد تنها میدان فعالیت های علمی و فرهنگی و اجتماعی آنان گردد و از هر گونه بهره برداری سوء از جنس زن جلوگیری شود.^۱

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) می فرماید : « ای بندگان خدا ! ما همانند انسانهای بیمار و پروردگار جهان ، همانند طبیب است . پس خیر و صلاح انسان های مریض در گوش دادن به علم و تدبیر طبیب است ، نه پیروی از تمایلات و خواهش های نفسانی . متوجه و تسلیم دستور خدا باشید تا از رستگاران قرار گیرید.»^۲

تسلیم شدن در برابر دستورات خداوند به وجود آورنده لباس تقواست که بهترین لباس هاست حجاب هم که از مهم ترین واجبات الهی است تقوا را تأمین می کند از این رو ، زن نیز با رعایت حجاب به تقوا رسیده و در مسیر رشد و کمال و رسیدن به هدف خلقت قرار می گیرد . رسول اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) پوشاندن بدن از نامحرم را برای زنان واجب می دانسته ولی در مورد پوشش صورت برای زن وجوبی را مطرح نکرده اند البته این حدود پوشش در مورد حضور زن در اجتماع و میان نامحرمان بوده نه در خانه و برخورد با شوهر.

۵-۰۲ جایگاه زیبایی و آرایش از منظر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) :

شارع مقدس قوانین و دستورات دینی را بر اساس مصالح فردی و اجتماعی وضع کرده و در هر امری که مصلحت وجود داشته باشد ، در صورت مصالح زیاد ، آن را واجب و در صورت مصالح کمتر ، آن را مستحب

^۱ شهناز یوسفی ، باز شناسی تربیت جنسی با رویکرد اسلامی ، قم ، نشر امام خمینی ، ۱۳۸۹ ، ص ۸۸ .

^۲ میرزا حسین نوری ، مستدرک الوسائل ، قم ، آل البيت ، ۱۴۰۷ ه.ق ، ج ۳ ، ص ۱۷۷ .

اعلام کرده است و از آنجا که در امر زینت (زیبایی بدن و ابزار زیبایی) مصالحی برای انسان بالخصوص زنان نهفته شده، شارع مقدس آن را مستحب مؤکد کرده و دستور هایی را در این باره بیان کرده است.^۱ رسول اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) فرمودند: «جایز نیست برای زنی که ایمان دارد به خدا و روز جزا آرایش را به مناسبت مرگ کسی بیش از سه روز ترک کند، مگر همسرش مرده باشد که می تواند تا چهار ماه و ده روز آرایش نکند و عده نگه دارد.»^۲ آن الله یحب من عبده اذا خرج ای اخواته ان تهیاء لهم و یتجمل.^۳

همانا خداوند دوست دارد بنده اش وقتی به دیدار برادرش می رود، خود را آماده کند و برای آنان خود را زینت کند.

بنابر روایتی رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) آرایش و زینت زن برای همسر را از حقوق شوهر بر همسر دانسته اند و فرموده اند:

«از جمله حقوق شوهر بر همسر این است که خود را به بهترین عطرها خوش بو کند و بهترین لباس ها را بپوشد و خود را به بهترین وجه آرایش نماید و روز و شب خود را در اختیار او قرار دهد.»^۴

^۱ شهناز یوسفی، ص ۹۶.

^۲ میرزا حسین نوری، ج ۲، ص ۴۴۹.

^۳ محمد محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۱، ص ۱۱۴.

^۴ محمد کلینی، ج ۵، ص ۵۰۸.

نتیجه گیری :

در مجموع این پژوهش طی بخشها و فصول گوناگون به این نتیجه می رسیم که در نظام الهی به حقوق زنان همه جانبه و دقیق توجه شده و اگر زنان به ارزش واقعی خود پی برده و در راه رسیدن به اهداف عالی خود به ارزشهای اخلاقی ، اسلامی پایبند باشند فنقش بسزایی را در توسعه و پیشرفت جامعه ، خواهند داشت و از منظر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) زنان در جامعه اسلامی به عنوان یکی از ارکان اصلی مطرح و حیات اجتماع بشری به آنان وابسته است.

فهرست منابع :

★ قرآن

۱. امینی ، ابراهیم ، جوان و همسر گزینی ، قم ، موسسه بوستان کتاب ، ۱۳۹۰.
۲. جلیلی ، محمد رضا، جایگاه زن در اسلام و یهودیت ، تهران ، دستان ، ۱۳۸۲ .
۳. رضائی ، مهدی ، گل‌های آرامبخش ، قم ، عطر سعادت ، ۱۳۷۹ .
۴. صادقی ادرستانی ، احمد ، اخلاق خانواده ، قم ، نشر حوزه علمیه ، ۱۳۷۳.
۵. ----- ، فاطمه ، الگوی زن در مسلمان ، قم ، نشر حوزه علمیه ، ۱۳۷۲.
۶. صدیقی ، محمد ، پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله وسلم) رسول مهر و محبت ، تهران ، نشر آصف ، ۱۳۸۶.
۷. طباطبایی ، محمد حسین ، زن در اسلام ، تهران ، دفتر نشر آثار علامه ، ۱۳۸۴.
۸. فتاحی زاده ، فتحیه ، زن در تاریخ و اندیشه اسلامی ، قم ، بوستان کتاب ، ۱۳۸۷.
۹. فرحزاد ، حبیب اله ، محبت به زنان و کودکان ، قم ، طوبای محبت ، ۱۳۸۹.
۱۰. قائمی ، علی ، حیات زن در اندیشه اسلامی ، تهران ، نشر امیری ، ۱۳۷۳.
۱۱. قمی ، عباس ، ترجمه بیت الاحزان ، قم ، طوبی محبت ، ۱۳۹۰.
۱۲. کرمی فریدنی ، علی ، خدیجه (علیه السلام) فروغ آسمان حجاز ، قم نسیم انتظار ، ۱۳۸۵.
۱۳. مصطفوی ، فریده ، زن از منظر اسلام ، قم ، بوستان کتاب ، ۱۳۸۲.
۱۴. مطهری ، مرتضی ، حقوق زن در اسلام ، تهران ف نشر صدرا ، ۱۴۱۸ ه ق ، ۱۳۷۶.
۱۵. یوسفی، شهناز، بازشناس تربیت جنسی با رویکرد اسلامی ، قم ، نشر امام خمینی (ره) ، ۱۳۸۹ .
۱۶. پاینده ، ابوالقاسم ، نهج الفصاحه ، ترجمه احمد بانپور، مشهد ، انتشارات استوار ، ۱۳۸۹ .
۱۷. حرانی ، حسین بن شعبه ، تحف العقول، ترجمه علی اکبر غفاری ، تهران، انتشارات اسلامی ، ۱۴۰۰ ه

۱۸. حر عاملی ، محمد بن الحسن ، وسایل الشیعه ، تهران ، نشر مکتب الاسلامیه ، ۱۳۸۲ .
۱۹. دشتی ، محمد ، نهج الحیاء، قم ، انتشارات امیر المؤمنین ، ۱۳۸۶ .
۲۰. صدر، بنت الهدی، زن در زندگانی پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) ، ترجمه محمود شریفی ، تهران ، نشر امیر کبیر ، ۱۳۸۳.
۲۱. طبرسی، رضی الدین، مکارم اخلاق، ترجمه سید احمد احمد زاده، انتشارات نورالزهراء ، ۱۳۹۰.
۲۲. کلینی ، ترجمه محمد باقر کمره ای ، اصول کافی ، تهران ، نشر اسوه ، ۱۳۷۲.
۲۳. مجاسی ، محمد باقر ، بحارالانوار ، مکتب الاسلامیه ، تهران ، ۱۳۶۶.
۲۴. ----- ، حلیه المتقین ، مشهد ، نشر بارش ، ۱۳۸۷.
۲۵. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه ، ترجمه حمیدرضا شیخی، قم، دارالحديث ، ۱۳۸۰.
۲۶. مغنیه ، محمد جواد ، نسیمی از بوستان محمد (صلی الله علیه و آله وسلم) ، ترجمه احمد ناظم ، قم ، موسسه دارالکتاب اسلامی ، ۱۳۸۷ .
۲۷. نوری ، میرزا حسین ، مستدرک الوسائل ، قم ، آل البيت ، ۱۴۰۷ ه ق .